

Sebastian Wojciechowski, Przemysław Osiewicz,
Zrozumieć współczesny terroryzm,
Wydawnictwo Difin, Warszawa 2017, ss. 251
(Mateusz Roszak)

Zaprezentowany w monografii temat odnosi się do istoty, zasięgu i cech charakterystycznych dla terroryzmu. Ponadto w formie skondensowanej Autorzy publikacji przybliżyli specyfikę tego zjawiska, jednocześnie porządkując i weryfikując mnogość dostępnych w przestrzeni publicznej informacji, często sprzecznych i mało rzetelnych.

Przedmiotowa monografia składa się ze wstępu w języku polskim, jak i angielskim, dwunastu merytorycznych rozdziałów, uwag końcowych, wykazu wykresów, schematów, tabel, rysunków i map oraz bibliografii.

Należy również wskazać, iż zadanie, jakiego podjęli się Autorzy jest trudne i skomplikowane z uwagi na zawilość, zmienność oraz postępowanie opisywanej problematyki. Pomimo tego przedmiotowa monografia zawiera w sobie szereg informacji, danych oraz zagadnień, co czyni ją wartościową pozycją w eksploracji materii terroryzmu.

Publikacja została podzielona na dwie części. Pierwsza część zatytułowana *Główne aspekty terroryzmu* składa się z siedmiu rozdziałów i skupia się na teoretycznych zagadnieniach terroryzmu. W drugiej części pt. *Wybrane przejawy terroryzmu*, w rozdziałach od ósmego do dwunastego dokonano najważniejszego przeglądu fizycznych oznak terroryzmu na terenie Unii Europejskiej.

W rozdziale pierwszym pt. *Podstawowe pojęcia i ich znaczenie* poruszono kwestię pojęcia „terroryzm” przytaczając m.in. (spośród ok. 300 istniejących w przestrzeni publicznej określeń), definicję stosowaną w Rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 1566 z 2004 r.¹, definicję używaną w regulacjach prawnych NATO czy termin, jakim posługuje się amerykański think-tank RAND Corporation. W recenzowanej pozycji nie zabrakło także autorskiego pojęcia terroryzmu: Jest to różnie umotywowana i realizowana z naruszeniem istniejącego porządku prawnego forma przemocy polityczno-społecznej (lub groźba jej użycia) podjęta

¹ Security Council resolution 1566 (2004) on Threats to international peace and security caused by terrorist acts, <https://www.un.org/ruleoflaw/blog/document/security-council-resolution-1566-2004-on-threats-to-international-peace-and-security-caused-by-terrorist-acts/> (16 IV 2019).

przez pojedyncze osoby lub grupy osób, skutkująca wywołaniem strat fizycznych, psychicznych czy materialnych, a przeprowadzona za pomocą różnorodnych środków i metod działania. Przemoc ta jest wymierzona w cel/cele bezpośrednie (np. osoby reprezentujące dane państwo) lub cel/cele pośrednie, przy pomocy których sprawca/-y chcą osiągnąć finalny efekt (s. 26).

Ponadto zostały przedstawione definicje polskich naukowców badających problematykę tego zjawiska. W tymże rozdziale Autorzy zwracają uwagę na różnice pojęcia terroryzmu i terroru, przestrzegając przed traktowaniem tych konceptów jako synonimów i podkreślając istotne różnice między tymi określeniami. Innym zagadnieniem, jakie zostało poruszone w tym rozdziale jest charakterystyka organizacji terrorystycznej oraz jej podział ze względu na strukturę. Ponadto jako trafny przykład pokazujący dysharmonię w definiowaniu określenia organizacji o charakterze terrorystycznym przytoczono kasus Hamasu, którego działalność odmiennie postrzegana jest przez USA i UE a Rosję i niektóre z państw muzułmańskich.

Na szczególną uwagę w pierwszej części pracy zasługuje rozdział drugi zatytułowany *Geneza terroryzmu*, w którym został omówiony wątek źródła zagadnienia z uwarunkowaniami historycznymi, jak również przedstawiono periodyzację zjawiska z wykorzystaniem popularnego schematu czterech fal współczesnego terroryzmu autorstwa amerykańskiego politologa Davida Rapoporta. Autorzy recenzowanej monografii odwołują się do podejścia Rapoporta², który dokonał podziału terroryzmu na cztery okresy, tj. terroryzm anarchistyczny z końca XIX w., terroryzm o podłożu antykolonialnym po roku 1945, terroryzm lewicowy w latach 70. ubiegłego wieku oraz obecny terroryzm religijny. W pracy został wykorzystany również inny podział, którego twórcą jest brytyjski historyk Mark Sedgwick³, który przedstawił również cztery fale: niemiecką, chińską, afgańską i włoską. Warto zaznaczyć, iż dwie przedstawione koncepcje periodyzacji nie wykluczają się wzajemnie, co trafnie zostało zaznaczone w recenzowanej monografii. Wartościowych informacji dostarczają nam kolejne podrozdziały, w których scharakteryzowano genezę terroryzmu motywowanego kolonializmem, separatyzmem czy aktywizowanego religijnie. Autorzy słusznie wskazali na poprawną interpretację islamskiego dżihadu czy koncepcję tzw. „świętej wojny”.

Oprócz powyższych rozważań rozdział został wzbogacony o interesujące dane pokazujące, iż to nie terroryzm międzynarodowy, a stosowanie terroru państwowego doprowadziło do największej liczby ofiar oraz najdotkliwszych dla obywateli konsekwencji. W omówieniu tej kwestii Autorzy posiłkują się przykładami zbrodni stalinowskich w Związku Radzieckim czy maoistowskim terrorem w Chinach.

² Zob.: D. C. Rapoport, *The Four Waves of Modern Terrorism*, [w:] *Attacking Terrorism: Elements of a Grand Strategy*, red. A. Cronin, J. Ludes, Washington 2004, s. 46-73.

³ Zob.: M. Sedgwick, *Inpiration and the Originis of Global-Waves of Terrorism*, „Studies In Conflict and Terrorism” 2007, vol. 30, s. 102-108.

W rozdziale trzecim pt. *Przyczyny współczesnego terroryzmu* podjęto próbę odpowiedzi o motywy tej aktywności, wskazując główne czynniki generujące to zagrożenie jak kwestia terytorialno-etniczna, religijno-kulturowa, ekonomiczno-społeczna i historyczno-polityczna. Nie pominięto również psychologicznych uwarunkowań terroryzmu, które niekiedy są bagatelizowane w omawianiu wskazanej tematyki. Z innych przyczyn terroryzmu wymieniono: działania liderów oraz elit, jako terroryzm inicjowany „od góry” czy efekt domina bądź lawiny. Polega to na dyfuzji terroryzmu z państw, gdzie był on już obecny w przeszłości, do innych państw, najczęściej sąsiedzkich, w których jeszcze się nie narodził. Jako przykład podano m.in. organizacje narkoterrorystyczne w Ameryce Południowej. Ponadto, wyszczególniono procesy migracyjne, globalizację oraz media jako kolejne z czynników, które mogą determinować bądź intensyfikować omawiane zagrożenie. Na podstawie powyższych rozważań i analiz Sebastian Wojciechowski i Przemysław Osiewicz w rozdziale trzecim ukazali autorską koncepcję źródeł terroryzmu, tzw. triadę terrorystycznej motywacji, na którą składają się ideologie o charakterze np. politycznym, religijnym, uwarunkowania ekonomiczno-społeczne oraz aspekty psychiczne. Wartym zaakcentowania jest, iż powyższe trzy komponenty przenikają się, tworząc wzajemne powiązania.

W rozdziale czwartym zaprezentowana została analiza formy i odmiany terroryzmu, wyodrębniając najważniejsze segmenty, najbardziej charakterystyczne dla tego typu zagrożenia. Jak zostało podkreślone, poruszane aspekty udowadniają złożoność problematyki, co konstytuuje stwierdzenie, iż nie można utożsamiać terroryzmu wyłącznie powiązanego z nurtem islamistycznym. Uwzględniając powyższe, nie można ograniczyć się do jednej powszechnej typizacji terroryzmu. Autorzy słusznie eksponują, iż oprócz koronnych typologii i wariantów terroryzmu jako kryterium ze względu na podmiot, taktykę i strategię prowadzonej walki, przyczyn ataków czy celu bądź skutków możemy wyróżnić inne o wiele mniej popularne, jak zasięg aktywności czy stosunek do śmierci zamachowców. Pomimo wspomnianych różnorodnych komponentów terroryzmu podjęto próbę uporządkowania głównych jego formuł redukując je do pięciu głównych pytań: Kto? Jak? Dlaczego? Kto, Co było celem? Z jakim skutkiem? (s. 74-75). Autorzy zwracają uwagę, że wskazane pięć elementów wpływa wzajemnie na siebie, tworząc wzajemne relacje („Poznanie elementów składowych terroryzmu wymaga nie tylko rozpatrzenia tych pięciu komponentów, ale i zachodzących pomiędzy nimi relacji. Każda z nich wpływać może na pozostałe”).

W rozdziale piątym pt. *Zakres i charakter terroryzmu na początku XXI wieku* skupiono się na obszarze i formie terroryzmu na początku obecnego wieku, w tym na cechach charakterystycznych współczesnym zamachowcom, ich *modus operandi* czy opisie ofiar oraz skutków przeprowadzonych zamachów z ostatnich kilku lat. Rozdział ten został wzbogacony o liczne tabele i wykresy przedstawiające w formie liczbowej skalę ataków terrorystycznych w latach 2012-2015,

ich zasięg z wyszczególnieniem ilości zabitych, rannych oraz porwanych ofiar zamachów przeprowadzonych przez takie ugrupowania jak Taliban, Państwo Islamskie, Boko Haram, Komunistyczna Partia Indii i Partia Pracujących Kurdystanu. Nadto, w kolejnych wykresach i zestawieniach Autorzy przywołują najczęstsze sposoby przeprowadzenia ataków terrorystycznych z lat 2000-2014, motywy postępowania sprawców z podziałem na przyczyny religijne, polityczne, separatystyczne, cele ataków terrorystycznych z lat 2000-2015 oraz następstwa zamachów, koncentrując się na globalnej liczbie osób zabitych na skutek tej formy przestępczości.

Rozszerzenie charakterystyki następstw aktów terroryzmu przedstawiono w rozdziale szóstym, gdzie pokazano skutki działań terrorystycznych, zaczynając od skutków politycznych, poprzez ekonomiczne, społeczne, psychologiczne i militarne. Dokonano podziału na implikacje z państwowego punktu widzenia oraz z perspektywy jednostek. Wykazano, iż państwo dotknięte tą formą asymetrycznej walki ponosi straty na wielu poziomach, aktywizując zmiany w strukturach własnych sił bezpieczeństwa, ponosząc wydatki na odbudowę zniszczonej infrastruktury czy utrzymanie sił porządkowych, co w znacznym stopniu determinuje głównie skutki polityczne i ekonomiczne. Z perspektywy istoty ludzkiej natomiast do najważniejszych skutków zaliczono następstwa psychologiczne charakteryzując takie reakcje jak ASD (Acute Stress Disorder) i PTSD (Posttraumatic Stress Disorder). Nie bez znaczenia pozostają również skutki społeczne. Autorzy w sposób trafny omawiają konsekwencje zamachów, przejawiające się powszechnym, społecznym lękiem przed podobnymi zdarzeniami, jak również pojawianiem się skrajnych postaw antyimigranckich bądź antymuzułmańskich.

Finalny, siódmy rozdział pierwszej części recenzowanej pracy pt. *Zapobieganie i zwalczanie terroryzmu* omawia zagadnienia antyterroryzmu oraz kontrterroryzmu, cechy charakterystyczne tych dwóch systemów oraz różnice pomiędzy nimi. Ze względu na istnienie występującej kolizyjności terminologicznej, w rozdziale sięgnięto do nowego pojęcia jakim jest anty(kontr)terroryzm, czyli systemu, który skupia w sobie zarówno działania defensywne właściwe dla antyterroryzmu oraz ofensywne przynależne kontrterroryzmowi. W dalszej części rozdziału dokonano przeglądu wybranych modeli oraz strategii przewycięzania i zwalczania tej formy nielegalnej aktywności. Oparto się na strategii UE w dziedzinie walki z terroryzmem, rozwiązaniach kanadyjskich, amerykańskich, a także rosyjskich. Przeprowadzono charakterystykę skuteczności realizowanych działań, a także dokonano podziału instrumentów polityki anty(kontr)terrorystycznej, opisując takie komponenty jak służby specjalne, jednostki anty(kontr)terrorystyczne, policję, siły zbrojne, a także dyplomację i współpracę międzynarodową związaną z prawodawstwem międzynarodowym i krajowym.

Autorzy analizowanej pozycji w rozdziale ósmym, który otwiera drugą część monografii, przedstawili w sposób wyczerpujący strategię UE w dziedzinie walki

z zagrożeniem terrorystycznym, przybliżając działanie Europejskiego Urzędu Policji (Europol), jak również dokonali analizy szczegółowych aktów prawnych UE odnoszących się do przedmiotowego zagrożenia. Do najważniejszych z nich zaliczono: Europejską Strategię Bezpieczeństwa z 2003 r., Deklarację Walki z Terroryzmem z 2004 r., Strategię w Sprawie Zwalczania Radykalizacji Postaw i Rekrutacji do Organizacji Terrorystycznych z 2005 r. oraz Agendę Bezpieczeństwa UE z 2015 r. Oprócz kwestii prawno-normatywnych ta część monografii zawiera informacje o liczbie przeprowadzonych zamachów na terytorium państw członkowskich, jak również liczbie przeprowadzonych aresztowań osób pod zarzutem prowadzenia działalności terrorystycznej, w rozbiciu na charakter dżihadystyczny i etniczno-narodowy.

W kolejnym, dziewiątym rozdziale zatytułowanym *Terroryzm a problem migracji/uchodźstwa na przykładzie Unii Europejskiej*, badano wpływ polityki migracyjnej i uchodźczej na występowanie zagrożeń terrorystycznych. Na potrzeby analizy tej kwestii zamieszczono dane, z których wynika, iż w roku 2015 najwięcej wniosków azylowych pochodziło z Syrii, Afganistanu, Iraku, Kosowa i Albanii. Informacje te wskazują, iż tylko część podań pochodziła z terytorium, w których prowadzone są działania wojenne bądź przypadki łamania praw człowieka. Poruszając temat polityki migracyjnej, dotknięto nie tylko problematykę zagrożenia terrorystycznego ze strony imigrantów, ale także niebezpieczeństwo powstania ruchów antyimigranckich, nacjonalistycznych czy populistycznych, których działalność wiąże się z prześladowaniami bądź dyskryminacją.

Rozdział dziesiąty i jedenasty to charakterystyka dwóch organizacji terrorystycznych jakimi są Al-Kaida oraz Państwo Islamskie (ISIS). W rozdziałach tych autorzy chronologicznie opisali genezę, początki i założycieli Al-Kaidy, przechodząc stopniowo do powstania ISIS, które stworzyło nowoczesną, hybrydową strukturę organizacji terrorystycznej i stało się fenomenem terrorystycznego procederu. W tej części pracy przedstawiono sylwetki Osamy bin Ladena oraz Aymana Az-Zawahiriego. Nie pominięto informacji na temat systemu organizacyjnego Al-Kaidy, opisując również wybrane ataki i zamachy przeprowadzone przez dżihadystów związanych z tą organizacją, w okresie od 1993 do 2015 r. W rozdziale poświęconym Państwu Islamskiemu dokonano deskrypcji źródeł sukcesów wyodrębniając w tej materii potencjał militarny oraz logistyczny, dokonano opisu znaczenia flagi i godła ISIS, a także przeanalizowano wybrane przejawy walki z Państwem Islamskim na przykładzie inicjatyw prowadzonych na forum Rady Bezpieczeństwa ONZ, działalności islamskiej koalicji antyterrorystycznej czy międzynarodowej koalicji pod przewodnictwem USA.

W ostatnim, dwunastym rozdziale *Terroryzm a broń masowego rażenia* dokonano eksploracji zagrożenia związanego z użyciem przez terrorystów broni CBRN, na którą składa się broń chemiczna, biologiczna, radiologiczna i nuklearna. Scharakteryzowano terroryzm powiązany z użyciem każdego rodzaju broni

masowego rażenia oraz wyszczególniono działania podejmowane przez społeczność międzynarodową celem wyeliminowania tego rodzaju niebezpieczeństwa, które zostało zdefiniowane jako superterroryzm. Przeprowadzono ocenę zagrożenia atakiem z użyciem broni CBRN w oparciu o dane Departamentu Stanu USA jak również ukazano skalę superterroryzmu w ocenie Europolu.

Przedmiotowa pozycja zawiera również uwagi końcowe, w których oprócz skondensowanych informacji z poszczególnych rozdziałów uwzględniono m.in. dylematy związane z zaniedbaniem obszarów badawczych, do których należy kwestia teorii terroryzmu, jego przyczyn czy profilu społeczno-psychologicznego zamachowców. Podkreślono, iż badania nad tego typu zagadnieniem obarczone są różnego rodzaju niedoskonałościami związanymi z brakiem powszechnej definicji terroryzmu, zachodniocentryzmem badawczym, stosowaniem uogólnień, skrótów myślowych czy bezkrytycznym powoływaniem się na „autorytety”. W niniejszych uwagach zadano pytanie czy terroryzm musi być wartościowany tylko i wyłącznie pejoratywnie, czy sytuacje, w których taka forma działalności jest wykorzystana do np. obalenia krwawego reżimu, może być oceniana zgoła inaczej.

W recenzowanej pracy została wykorzystana obszerna literatura przedmiotu w postaci dokumentów, artykułów naukowych, monografii, jak również internetowych informacji prasowych. Pozycje te występują zarówno w języku polskim, angielskim, niemieckim i francuskim.

Podsumowując pracę Sebastiana Wojciechowskiego i Przemysława Osiewicza należy wskazać na zaprezentowanie w przystępnej narracji aktualnej płaszczyzny zagrożeń terrorystycznych, zarówno jej sedno, charakterystykę, jak również genezę. Recenzowana monografia adresowana jest zarówno do służb odpowiedzialnych za bezpieczeństwo państwa, jak również przedstawicieli środowisk akademickich zgłębiających problematykę bezpieczeństwa. Ze względu na wysoki poziom merytoryczny, a także zawartą cenną wiedzę przydatną w dydaktyce, monografia *Zrozumieć współczesny terroryzm* stanowi ważną pozycję w działalności naukowej, jak również popularyzatorskiej.